

О. Л. Коляденко

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АПК

У статті проаналізовано теоретичні дослідження українських та зарубіжних вчених з питань визначення дефініцій «логістична діяльність», «логістична діяльність підприємств» та однієї з її галузевих різновидів – логістичної діяльності підприємств АПК в хронологічному порядку і подано власне бачення розвитку цих понять та авторське визначення зазначених дефініцій. Стаття, на відміну від інших, дає змогу відстежити зміни в поглядах вчених з часом і процес формування ними сучасного бачення деяких категорій і понять логістичної діяльності та її розвитку в українській науці в період переходу її до абсолютно нових умов існування, основними з яких є цифровізація економіки, її включення в процеси глобалізації.

Ключові слова: логістика, розвиток логістики, логістична діяльність, логістична діяльність підприємств, агрологістична діяльність, напрями удосконалення логістичної діяльності підприємств.

Вступ (актуальність проблеми, постановка проблеми). Однією з бюджетоутвірних галузей України нині є агропромисловий комплекс, від рівня розвитку його та галузей супутньої інфраструктури значною мірою залежить подальший напрям розвитку країни в цілому та галузей АПК зокрема. Ключову роль у цьому процесі відіграє логістика, котра не лише допомагає управляти матеріальними та інформаційними потоками, а й сприяє підвищенню ефективності виробничої галузі. Зрозуміло, що в сучасній економіці логістичну діяльність підприємства, а тим більше в агропромисловому комплексі, неможливо здійснювати, не вивчаючи теоретичних складових означеного питання, які постійно змінюються під впливом зміни економічних умов, адже таке теоретичне вивчення дасть змогу більш детально ознайомитися з думкою як вчених-економістів, так і економістів-практиків та запропонувати своє бачення вирішення поставлених завдань. Проведений аналіз теоретичних досліджень сутності категорій «логістична діяльність» та «логістична діяльність підприємства», в т. ч. підприємств АПК, дав можливість сформулювати недостатньо досліджені питання логістичної діяльності таких підприємств, зокрема її теоретичного визначення. Починаючи від філософських уявлень про логістику до сьогодення часу, вчені вносили свої корективи у визначення, формулювання понять і категорій. Серед авторів теоретичних джерел та публікацій варто відзначити когорту вчених, які вивчали проблеми логістичної діяльності підприємств, у т. ч. АПК. Це провідні світові та українські вчені Сток Дж. Р. [5], Ламберт Д. М. [5], Уотерс Д. [6], Сергеев В. І. [7], Крикавський Є. В. [2, 12], Сумець О. М. [3, 13, 22], Величко О. П. [9], Тюріна Н. М. [4, 21], Коніщева Н. Й. [8], Трушкіна Н. В. [8], Чернописька Н. В. [16], Коломицева О. В. [27], молоді вчені – Мішук І. П. [17, 18], Клімова І. Г. [19], Вострякова В. І. [23] та студенти-магістранти: Боденчук О. В. [10], Федькович І. В. [20], Аулін В. В. [24], Великодний Д. О. [24], Дьяченко В. О. [24], Коєв О. [25], Яценко К. [25], Яковенко В. С. [27] та інші, проте все ще залишаються питання, котрі необхідно вивчити та вирішити, зокрема: зміни в поняттях і категоріях за нових умов розвитку світового економічного суспільства.

Мета дослідження. Основною метою нашого дослідження є вивчення теоретичного підґрунтя, що забезпечить розуміння питань логістичної діяльності підприємств, у тому числі підприємств агропромислового комплексу, та питань її (логістичної діяльності) адаптації в умовах сучасних змін у теоретичній та практичній економіці.

Викладення основного матеріалу. В агропромисловому виробництві України безперервно відбуваються трансформаційні процеси, які не завжди відповідають перевагам адаптивного розвитку галузі. В межах представленого дослідження адаптацією (з точки зору кібернетики) вважатимемо процес накопичення та використання інформації для досягнення оптимального стану системи чи її поведінки в мінливих або невизначених умовах [1]. Якщо ж врахувати, що тенденція об'єднання виробничо-господарської діяльності галузі із забезпеченням заготівель та просуванням виробленої продукції до споживача існує досить давно, виникає необхідність такого ж об'єднання у теоретичному вивченні оптимізації виробничої та логістичної діяльності підприємств АПК.

Вивчення наукової економічної літератури дає підстави стверджувати, що зародження логістичних процесів відбулося досить давно (до VIII ст. [2, 3]), щоправда, вони мали філософський характер; від VIII ст. до 50-х років XX ст. вони мали більше військовий характер, або цей період ще називають дологістичним, а з 60-х років минулого століття почався логістичний період, який, за визначенням [2, 3], мав цивільний характер. Подальша періодизація еволюції розвитку логістики, а отже, і логістичної діяльності підприємств різними авторами трактується по-різному. Ми не будемо детально характеризувати ці періоди, лише зазначимо, що кожен із них мав свій суттєвий вплив на розвиток логістики як у світовій економіці, так і в окремих країнах та окремих виробничих і невиробничих галузях.

Досить інтенсивний розвиток логістики як науки дасть чимало матеріалу для подальшої трансформації її понятійного та категоріального апарату згідно з сучасними умовами. Цьому історично сприяв вихід логістики за рамки філософії та військової науки, що було обумовлено високою ефективністю принципів, які вона (логістика) пропонувала в матеріально-технічному забезпеченні, та суттєвою теоретичною базою. Сучасна логістика є інтегрованою галуззю знань, що синтезує у своїх парадигмах підходи та методи багатьох суміжних дисциплін, сучасні логістичні принципи управління поширюються на всі сфери економіки, що свідчить про багатозначність та багатовекторність розуміння логістики. Багато вітчизняних і зарубіжних авторів використовують сумарні терміни, що описують однакові логічні активності і тому можуть використовуватися як синонім слова «логістика», а саме: фізичний розподіл; матеріальний менеджмент; логістичний інжиніринг; тотальний розподіл; управління матеріалами; рохрематика; логістика ланцюгів поставок тощо. Також зауважимо, що широке різноманіття моделей та методів, які використовуються логістикою, зумовлює не тільки тісні взаємозв'язки логістики з більшістю математичних та економічних дисциплін, але й їх взаємоперетікання. Виходячи з цього, можна стверджувати, що неоднозначність визначення сутності логістики та всіх інших визначень, пов'язаних з основним терміном, пояснюється різним ракурсом погляду на її релевантну проблематику. Тому логістику як науку справедливо можна вважати зоною ефективної взаємодії низки дисциплін, що відкрита для подальшої спільної еволюції та інтеграції, а отже, ключовим елементом, що пов'язує всю економіку. Разом з тим, у науковій та практичній діяльності використовується ряд похідних термінів категорії «логістика». Ми, як зазначалося вище, своїм завданням поставили вивчення проблем логістичної діяльності підприємств АПК. Розглянемо окремі категорії цієї дефініції: логістична діяльність, логістична діяльність підприємств, логістична діяльність підприємств АПК.

Проведений аналіз наукової економічної літератури дав можливість визначити, що відносно ключової дефініції «логістична діяльність підприємств» існують різні теоретичні і методологічні підходи, що свідчить про складність досліджуваної категорії та різновекторність напрямів наукових думок, особливо із зміною періодів власне дослідження. Розглянемо спочатку визначення авторів щодо терміна «логістична діяльність», а потім «логістична діяльність підприємств».

Для класичного розуміння категорії дамо її визначення, яке пропонується у навчальних посібниках. Зокрема, за трактуванням [4], сферою практичної реалізації логістичної концепції та логістичного підходу виступає логістична діяльність підприємства. Логістичну діяльність суб'єктів господарювання частина науковців розглядає як практичну реалізацію комплексних логістичних функцій та елементарних логістичних операцій. Комплексні логістичні функції поділяють на: базисні (постачання, виробництво, збут), ключові (підтримування стандартів обслуговування споживачів, управління закупівлями, транспортування, управління запасами, управління процедурами замовлення, управління виробничими процедурами, ціноутворення, фізичний розподіл) та підтримуючі (складування, вантажопереробка, захисне пакування, забезпечення повернення товару, забезпечення запасними частинами й сервісне обслуговування, збір зворотних відходів, інформаційна комп'ютерна підтримка). Основними складовими логістичних функцій є навантаження, розвантаження, затарювання, експедирування вантажів, їх перевезення та зберігання, приймання та відпуск товарів зі складу, перевантаження, сортування й комплектація, консолідація вантажів, збір, зберігання й передача інформації про вантажі, розрахунки з постачальниками, страхування вантажів, передача прав власності на товар, митне оформлення та інші логістичні операції, які здійснюються на підприємстві [4].

Визначень категорії логістичної діяльності є досить багато, ми спочатку подамо їх у трактуванні провідних вчених світу, а потім – у сучасному розумінні.

Поняття «логістична діяльність» досить часто використовується як синонім слова «логістика», багато вчених не відрізняють його від таких термінів, як: «логістична система», «логістична операція», «логістична функція». Аналізуючи значення цих термінів, американські вчені Д. Ламберт та Д. Сток у книзі «Стратегічне управління логістикою» розглядають логістичну діяльність як частину системи логістичного управління, при ефективному впровадженні якого забезпечується логістичний сервіс. Саму логістичну діяльність автори вважають сукупністю таких видів діяльності, як: обслуговування споживачів; прогнозування попиту; управління запасами незавершеного виробництва; логістичні комунікації; вантажопереробка; обробка замовлень; пакування; поставка запасних частин та надання допомоги споживачам при обслуговуванні; вибір місць розташування виробничих і складських приміщень; поставки; логістика обернених потоків; управління перевезеннями та транспортуванням вантажів; складування та зберігання [5, с. 18]. Водночас, виділяючи всі ці види логістичної діяльності, автори вважають за необхідне розглядати логістичну діяльність як деяку інтегральну функцію, «...мережу взаємопов'язаних видів діяльності, які в основному призначені для управління потоком матеріалів та персоналом як всередині самої компанії, так і в ланцюгах поставок» [5, с. 23].

Д. Уотерс виділяє дещо інший набір видів логістичної діяльності [6, с. 26], це: поставки або закупівлі; вхідні транспортні потоки або вантажні перевезення; приймання; складування; контроль запасів; комплектація замовлень; вантажопереробка матеріалів (переміщення ресурсів під час операцій, що виконуються в організації); зовнішні перевезення; управління фізичним розподілом; переробка, повернення продукції та утилізація відходів (логістика обернених потоків або обернена дистрибуція); вибір місць розташування об'єктів логістичної інфраструктури; комунікації (інформаційний потік, що супроводжує матеріальний потік). Він також звертає увагу, що до логістичної діяльності можуть бути віднесені інші види діяльності залежно від обставин, але при цьому дуже важливо, що всі вони мають виконуватися спільно для забезпечення ефективного матеріального потоку.

Протилежної точки зору дотримується В. І. Сергеев, який виділяє операційну логістичну діяльність, котра включає деякі види діяльності, що пов'язані з переміщенням або зберіганням товарів, інформації та фінансів [7, с. 129]. У цьому випадку ключовим словом, що об'єднує зазначені вище види діяльності, є поняття «операція», що прийшло в логістику з операційного менеджменту. Ознаками операції є зміни просторово-часових, фізичних або хімічних властивостей об'єкта; локалізація місця виконання роботи, що є складовою операції; віднесення цієї елементарної роботи до однієї фізичної особи, машини (механізму), процесу або підрозділу підприємства. Під логічною операцією автори розуміють будь-які дії (або сукупність дій), що пов'язані з виникненням або перетворенням основних (супутніх) потоків, неіснуючої або проектованої логістичної системи [7, с. 133]. Сукупність логістичних операцій створює логістичні функції, котрі, в свою чергу, визначають види операційної логістичної діяльності. Автори виділяють такі логістичні функції: транспортування, управління замовленнями, інформаційно-комп'ютерна підтримка, складування, вантажопереробка, пакування, збирання та повернення товарів.

Як бачимо, провідні вчені під логістичною діяльністю розуміють набір традиційних видів діяльності підприємств. Таке трактування не дає чіткої відмінності логістичної діяльності від транспортної, складської, виробничої та ін. Тому в багатьох людей, що не пов'язані з логістикою, складається враження про те, що логістика – це лише підміна добре відомої дії на популярне слово.

Далі для точнішого тлумачення деяких тверджень та причин їх появи в конкретний період часу подамо визначення зазначених дефініцій вченими в хронологічному порядку, це дасть можливість простежити зміни в розумінні окремих категорій дослідниками відповідно до умов, що існували в кожен з цих періодів.

Ще в 2005 р. автори Н. Й. Коніщева та Н. В. Трушкіна зосереджували свою увагу на тому, що не вироблено єдиного підходу і до визначення терміна «логістична діяльність». Про це свідчать дефініції, які застосовуються: «логістичний процес», «логістика підприємства», «логістично орієнтовані промислові виробництва», «види логістичної діяльності», «канали розподілу» та інші; існує також розгляд логістичної діяльності, – зазначають автори, – як управління процесами. Свою точку зору вони формулюють так: «логістична діяльність промислового підприємства» – це особливий вид господарської діяльності, реалізація якої потребує здійснення послідовних процесів логістичної діяльності в єдиному комплексі, що дає змогу мінімізувати витрати і збитки підприємства за рахунок оптимізації логістичного «ланцюга» та зменшення впливу зовнішніх ризиків. Мається на увазі

зменшення витрат на транспортування та зберігання запасів готової продукції; скорочення витрат на матеріально-технічне забезпечення і часу на обслуговування споживачів; мінімізація ризиків і збитків, які пов'язано з процесами виробництва та збуту готової продукції; підвищення оперативності прийняття управлінських рішень, рівня сервісу обслуговування споживачів і конкурентоспроможності підприємства [8].

Досить великий внесок у розвиток логістики взагалі та агропродовольчого комплексу (в тому числі сільського господарства) зокрема зробив О. П. Величко. В одній зі своїх праць він наголошує, що централізація управління логістичною діяльністю передбачає наявність логістичної служби, яка підпорядкована безпосередньо вищому керівництву підприємства [9, с. 121].

З часом поняття логістичної діяльності набувало більш конкретного значення і, наприклад, на думку автора [10], доцільно було б визначити поняття «логістична діяльність» уже як інтегрованого процесу управління матеріальними та пов'язаними з ними інформаційними, фінансовими та сервісними потоками, в межах підприємства та через його логістичні канали, для забезпечення максимізації прибутків та мінімізації витрат. Логістична діяльність здійснюється шляхом поетапного виконання необхідних логістичних операцій (матеріально-технічного забезпечення, складування, організації виробничого процесу, управління запасами, сервісного обслуговування споживачів, транспортування, організації розподілу і збуту продукції).

Як зауважують автори [11], логістичний підхід ґрунтується на ідеї наскрізного управління матеріальними потоками, сервісного обслуговування та функціонування складського господарства, що покладено в основу логістичної діяльності.

Одним із провідних українських дослідників логістики вважається Є. В. Крикавський. В одній зі своїх праць він визначив, що метою логістичної діяльності є гармонізація інтересів виробників, постачальників, споживачів, і її основні напрями такі: удосконалення параметрів вхідних потоків ресурсів на основі покращення зв'язків з постачальниками; погодженості дій підрозділів підприємства; удосконалення зв'язків зі споживачами, забезпечення найбільш точної відповідності вихідних потоків товарів та послуг до їх вимог [12].

Досить відомим дослідником саме питань логістичної діяльності є провідний український економіст О. М. Сумець. У ході його дисертаційного дослідження встановлено, що методологічну базу забезпечення належної організації, здійснення і подальшого розвитку логістичної діяльності слід формулювати з урахуванням її видового складу. З огляду на це, в роботі запропоновано класифікацію видів логістичної діяльності, в основу якої покладено наявні фази переміщення матеріальних потоків при здійсненні господарської діяльності та функціональний розподіл логістичних активностей, що виконують в її межах відповідні підрозділи [13, с. 12].

В останні роки при вивченні питань логістичної діяльності все більше використовуються сучасні категорії та поняття, зокрема, пов'язані з цифровізацією, процесами глобалізації тощо. Однією з таких праць є [14, с. 208–209], де автори показують, що логістична діяльність є досить важливою складовою на всіх підприємствах. Процес організації логістичної діяльності є складним та потребує чималих зусиль з боку керівництва. Саме організація логістичної діяльності повинна охоплювати всі гілки кожного підприємства та мати тісний взаємозв'язок із ними. З кожним роком організація логістичної діяльності набуває нових обертів та в значному розумінні автоматизується. Стрімкий розвиток та запровадження інформаційно-комунікаційних технологій перетворює усі економічні процеси підприємства у своєрідну ланку визначення та виконання завдань. Цифровізація зумовлює появу інших спеціалістів, які можуть працювати у режимі смарт-завдань, цільових бізнес-схем тощо. Враховуючи цифрові трансформації країн, починають з'являтися нові особливості розвитку логістики, зокрема більшість із них пов'язано з інтеграцією даних.

В такому ж хронологічному порядку наведемо деякі визначення науковців щодо дефініції «логістична діяльність підприємств». Зауважимо, що ми наводимо ці визначення по підприємствах різних галузей, зазначаючи, що в нашому дослідженні це не є суттєвим фактором.

Наприклад, у 2003 р. І. Луценко [15, с. 33] зосереджував увагу на тому, що до логістичної діяльності підприємств відноситься «формування господарських зв'язків; визначення потреб у перевезенні продукції, її обсягах; визначення послідовності та пересування продукції по ланках крізь місця складування; вибір видів транспортування, транспортних засобів, маршрутів і технологій транспортування; координація оперативного управління поставками та перевезенням продукції; оптимізація запасів продукції; розміщення та організація діяльності підприємств складської мережі; надання логістичних послуг».

Як зауважує Н. В. Чернописька уже в 2008 р. [16], аналіз досліджень та публікацій дає підстави стверджувати, що у дослідженнях вчених немає однозначного підходу до оцінювання логістичної діяльності підприємства, часто показники оцінювання в різних джерелах не узгоджені з критеріями оцінювання, підходи іноземних дослідників вимагають адаптації до прийнятих термінів вітчизняної практики. В тій же статті вона звертає увагу на те, що застосування систем оцінювання результатів логістичної діяльності покликано вирішити три основні завдання: моніторинг логістичних операцій, контроль над ними та оперативне управління. Моніторингові показники дають змогу простежити за динамікою роботи логістичних систем. До типових моніторингових логістичних показників можна зарахувати рівень сервісу та елементи структури витрат. Контрольні показники відображають поточні результати діяльності та слугують для коректування логістичного процесу в тих випадках, коли він відхиляється від встановлених нормативів (наприклад, відстежування пошкоджених вантажів під час транспортування). Автор у своїй праці виділила 15 показників логістичної діяльності підприємства, які згрупувала за такими напрямками: показники, що характеризують продуктивність логістичної системи; ефективність логістичної системи; надійність логістичної системи; гнучкість логістичної системи. Метою формування системи показників логістичної діяльності на підприємстві є створення бази даних, яку можна використати для оцінювання логістичної системи та її компонентів і виявлення можливостей підвищення ефективності, продуктивності, надійності та гнучкості.

Метою дослідження І. П. Мішука в статті [17, с. 452] є логістична діяльність підприємства торгівлі, що визначалась як «...сукупність логістичних операцій, що забезпечують рух вхідного, внутрішнього (внутрішньомагазинного – для підприємств роздрібною торгівлі, внутрішньоскладського – для підприємств оптової торгівлі) та вихідного товарного потоку, а також рух аналогічних потоків тари та пакувальних матеріалів, торговельного обладнання та інвентарю, інформаційних і фінансових потоків». В іншій статті цього автора [18, с. 183] зазначається, що: логістична діяльність підприємства торгівлі охоплює традиційні сфери закупівельної, збутової, внутрішньовиробничої (виробничі за своєю суттю та специфічні за формою торгово-технологічні процеси в межах торговельних об'єктів), складської, транспортної, інформаційної логістики, управління замовленнями та управління запасами, формування інфраструктури логістичних процесів (визначення потреби в об'єктах оптової та роздрібною торгівлі, планування їх розвитку та розміщування на полігоні обслуговування, забезпечення технічного оснащення торговельних об'єктів), а також організаційно-управлінську діяльність зі створення та управління цією системою.

Логістичну діяльність підприємства можна також розглядати і з точки зору реалізації основних логістичних процесів, таких як: координація діяльності з оперативно-календарним планом постачання сировини, матеріалів та напівфабрикатів; транспортно-складські роботи з предметами постачання; діяльність з планом фізичного розподілу під час виробництва продукції; внутрішньозаводське переміщення матеріалів, сировини, запчастин та готової продукції, завантажувально-розвантажувальні роботи, транспортно-складські роботи з незавершеного виробництва тощо; господарська діяльність з планом маркетингу під час реалізації продукції, прогнозування попиту, сервісним обслуговуванням, оперативно-календарним плануванням, обробленням замовлень клієнтів, складськими і транспортними роботами [19, с. 74].

Проведене І. В. Федьковичем дослідження дає можливість дійти висновку, що логістична діяльність підприємства як діяльність, пов'язана з управлінням організацією процесів матеріально-технічного постачання виробництва, складування, транспортування та збуту сировини й готової продукції, займає одне з провідних місць у системі внутрішніх чинників маркетингу, виступає об'єктом дослідження в структурі управління маркетингу, а також є головною складовою удосконалення логістичної діяльності на підприємствах. Тому недосконала організація логістичної діяльності може призвести до проблем, пов'язаних не лише із процесами постачання сировини та збуту готової продукції, а й виконання плану маркетингової діяльності підприємства в цілому [20, с. 113].

Сферою практичної реалізації логістичної концепції та логістичного підходу виступає логістична діяльність підприємства. На думку авторів праці [21, с. 163], більшість дослідників розглядають логістичну діяльність через реалізацію логістичних функцій, які, в свою чергу, поділяються на логістичні процеси та логістичні операції. Інша точка зору, як зазначають автори, полягає в тому, що логістична діяльність суб'єктів господарювання – це практична реалізація основних логістичних процесів. На думку авторів статті, мета логістичної діяльності полягає у

гармонізації (збалансуванні) інтересів учасників ринку на основі інтеграції і синхронізації у часі всіх потоків задля досягнення конкурентних переваг та економічних вигід.

З огляду на багаторічні дослідження логістичної діяльності вітчизняних виробничих підприємств, О. М. Сумець вважає, що під логістичною діяльністю підприємств слід розуміти один із основних напрямів їхньої господарської діяльності, що пов'язаний із плануванням, організацією, управлінням та контролем матеріальних потоків і відповідної їм інформації у процесі їхнього фізичного переміщення від місця виробництва до місця споживання шляхом послідовного та взаємоузгодженого в часі та просторі виконання належних логістичних активностей. Логістична діяльність має на меті, насамперед, мінімізацію ризиків і витрат, що пов'язані з виробництвом і збутом продукції, підвищення рівня якості обслуговування споживачів і, насамкінець, збільшення обсягу прибутку підприємства [22, с. 37].

Окремо виділимо дефініцію «логістична діяльність АПК», що також є дещо відмінною від загальноприйнятого поняття категорій, проте в цьому дослідженні це не є пріоритетним завданням, тому наведемо лише кілька думок.

Логістична діяльність АПК в деяких дослідженнях має назву «агрологістична діяльність», на нашу думку, ці терміни, якщо й не є синонімами, то дуже подібні у використанні. У статті В. І. Вострякової висвітлено сутність і значення «зеленої» логістики та «зелених» агропродовольчих ланцюгів постачання, з огляду на їх можливий вплив на вдосконалення підходів до управління логістичною діяльністю сільськогосподарських підприємств та їх вплив на продовольчу, екологічну й енергетичну безпеку держави [23, с. 145]. Далі автор зазначає, що агрологістична діяльність охоплює всі ланки сільськогосподарської діяльності «від поля до столу», тобто вирощування, транспортування, складування, переробку, виробництво, дистрибуцію та ін. [23, с. 146].

Важливим у дослідженні, як зазначають автори [24], є результати логістичної діяльності АПК, які характеризують рівень розробки логістичних стратегій, а також результативність реалізації цих стратегій на операційному рівні транспортно-логістичної системи.

Обґрунтовуючи пріоритетні напрями логістичної діяльності в аграрному секторі, автори [25, с. 20] вказують, що логістична діяльність аграрного сектора представляє ефективне управління рухом сільськогосподарської продукції від місця її безпосереднього збору до кінцевого споживача.

Опрацьовуючи наукові та науково-практичні джерела з обраної нами теми дослідження, ми дійшли висновку, що досить цікавими є напрями удосконалення логістичної діяльності підприємств, запропоновані [26].

Так, першим напрямом, який може значно удосконалити логістичну діяльність підприємств, є використання великих даних – Big data. Дослідження підтверджують, що 98 % РІ компаній і 93 % вантажовідправників вважають, що прийняття рішень на основі управління великими даними є надзвичайно важливим для ланцюгів постачань. За даними звіту Big Data Executive, впровадження нових рішень відбувається у 44 % випадків, витрати підприємства скорочуються у середньому на 49 %. Великі дані певним чином змінюють бізнес-моделі підприємств, спрощуючи прогнозування попиту, оптимізуючи маршрути, дають можливість управляти ризиками та використовувати прогнозу аналітику. Проте використання big data є і великим викликом для логістичної індустрії, адже варто відмовлятися від традиційних підходів до ведення логістичних процесів у паперовому вигляді; відсутності співпраці; недостатнього рівня прозорості операцій тощо. Також можливим є розпорошення даних внаслідок відсутності зв'язків із зацікавленими сторонами, низької якості даних, відсутності інтеграції та захисту даних [26].

Другий напрям – хмарна логістика та логістичні платформи ланцюгів постачань. Нині хмарна логістика набуває все більшої популярності. Більше половини постачальників логістичних послуг вже використовують хмарні сервіси. Все більше послуг логістики стають доступними малим підприємствам, яким не потрібно витратитися на пошук ефективних комплексних ІТ-рішень. Тепер можна платити лише за конкретну послугу, яка буде надана у конкретний період часу. Такі сервіси, як Shipwige і Freightly надають хмарні системи управління транспортом в режимі реального часу. Існує багато провайдерів аналітичних платформ ланцюгів постачань, що задовольняють потреби в аналітичних даних різних компаній. Наприклад, Transmetrics пропонує послуги щодо оптимізації даних для внутрішнього транспорту. Для морських перевезень поширені Xeneta та CargoX. Youredi задовольняє потребу одного з найбільших рітейлерів у даних з авіаперевезень, що дає можливість йому забезпечити точність доставки [26].

До третього напрямку можна віднести Інтернет речей. За прогнозами аналітиків, цей тренд здатен принести понад 1,9 трлн дол. у найближчі три роки. «Розумні» авто збирають дані переміщення і час простою для оптимального планування маршруту, тим самим знижують витрати на технічне обслуговування. Наприклад, компанія DHL має склади, підключені до IoT, завдяки чому вона отримує інформацію про статус вантажівок, маршрути та місцезнаходження, досягаючи таким чином прозорості складських процесів. Поряд із цим, IoT може також відстежувати температуру та вологість повітря, що для деяких товарів є вкрай важливим (ліки, продукти харчування) [26].

Провівши дослідження з питань теоретичного вивчення напрямів наукових досліджень світових та українських вчених, ми погоджуємося з думкою О. В. Коломицевої та В. С. Яковенко [27], що ефективність господарської діяльності сучасних підприємств, як правило, залежить від усього спектра показників ефективності логістичної діяльності та інтегрованих форм логістичного управління бізнес-процесами: від надійності поставки до ціни одиниці торговельного запасу, та сформулюємо власне бачення сутності логістичної діяльності підприємства.

Зазначимо, що будь-яка діяльність – це специфічна людська форма ставлення до навколишнього світу, сутність якої становить його доцільну зміну в інтересах людей. Діяльність включає мету, засоби, результат і сам процес. Таким чином, сутність логістичної діяльності полягає в пошуку раціональних (оптимальних) рішень по управлінню рухом і розміщенням товарів та/або людей як єдиним цілим, як системою. Це означає, що необхідно управляти місцями дотику різних процесів, котрі забезпечують рух та розташування (розміщення). Традиційна організація управління підприємством пов'язана з функціональним відособленням структурних підрозділів, які керуються локальними цілями функціонування, що призводить до конфліктних ситуацій при виконанні функцій транспортування, складування, вантажопереробки тощо. Синхронізація процесів у часі та просторі, координація спільних дій структурних підрозділів перехресних логістичних функцій/операцій, інтеграція підприємств у ланцюгу поставок є головними інструментами логістичної діяльності. Отже, логістична діяльність передбачає не окремо взяте управління окремо транспортуванням, складуванням, запасами, обслуговуванням клієнтів, а міжфункціональну, міжопераційну, міжфірмову взаємодію по управлінню рухом та розміщенням товарів/людей у межах певної системи для досягнення визначеної мети. Логістична діяльність є цілеспрямованою. Спільною її метою може слугувати логістична суміш, тобто правило 7R (правильна продукція (товар або послуга) правильної якості в правильній кількості в правильному місці та вчасно правильному споживачеві з оптимальними витратами). Звичайно, ця мета може бути як загальною, так і конкретизованою залежно від корпоративної стратегії підприємства або ланцюга поставок. Результатом логістичної діяльності, на нашу думку, є логістична послуга. Оскільки логістична діяльність являє собою інтеграцію деяких первинних видів діяльності, котрі можуть визначатися, наприклад, класифікатором видів економічної діяльності, то й логістична послуга може являти собою деякий симбіоз різних послуг, який відображає ступінь досягнення мети діяльності. Тобто йдеться про те, що результатом логістичної діяльності є комплекс послуг по переміщенню та розміщенню товарів та/або людей.

Висновки. Провівши теоретичне дослідження питань логістичної діяльності підприємств, у т. ч. агропромислового комплексу, в хронологічному порядку, ми визначили, що в різні економічні періоди внаслідок різних причин та факторів, що впливали як на економіку, так і на логістичну діяльність, відбувався різний за темпами та умовами розвиток цих понять, що, в кінцевому підсумку, привело до сучасного бачення цих категорій і термінів. За результатами проведеного дослідження запропоновано власне бачення сутності логістичної діяльності підприємства. Визначено, що результатом логістичної діяльності, на нашу думку, є логістична послуга, а оскільки логістична діяльність являє собою інтеграцію деяких первинних видів діяльності, то й логістична послуга може являти собою деякий симбіоз різних послуг, який відображає ступінь досягнення мети діяльності, тобто результатом логістичної діяльності є комплекс послуг з переміщення та розміщення товарів та/або людей. Перспективою подальших наукових досліджень у цьому напрямі є більш детальний розгляд складових частин логістичної діяльності, зокрема агрологістичної діяльності, та методики оцінювання її оптимізації та ефективності в сучасних умовах економічних відносин.

Список використаної літератури

1. Скурихин В. И., Забродский В. А., Копейченко Ю. В. Проектирование систем адаптивного управления производством. Харьков: Вища школа, 1984. 208 с.
2. Крикавський С. В. Логістика. Основи теорії: підручник. 2-е вид., доп. і перероб. Львів: Нац. ун-т «Львівська політехніка» (Інформ.-вид. центр «ІНТЕЛЕКТ+» Ін-ту післядипл. освіти), «Інтелект-Захід», 2006. 456 с.
3. Сумець А. М. Логистика: теория, ситуации, практические задания: учеб. пособие. Киев: Хай-Тек Пресс, 2008. С. 36.
4. Тюріна Н. М., Гой І. В., Бабій І. В. Логістика: навч. посіб. Київ: Центр учб. літ, 2015. 392 с.
5. Сток Дж. Р., Ламберт Д. М. Стратегическое управление логистикой. Москва: ИНФРА-М, 2005. 797 с.
6. Уотерс Д. Логистика. Управление цепью поставок. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. 503 с.
7. Логистика: учебник / Дыбская В. В., Зайцев Е. И., Сергеев В. И., Стерлигова А. Н.; под ред. В. И. Сергеева. Москва: Эксмо, 2008. 944 с.
8. Коніщева Н. Й., Трушкіна Н. В. Управління логістичною діяльністю промислових підприємств. *Економіка промисловості*. 2005. № 1 (27). С. 114–123.
9. Величко О. П. Логістичне забезпечення сільськогосподарського виробництва великих аграрних компаній. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2012. № 1 (56). С. 118–123.
10. Боденчук О. В. Теоретичні аспекти логістичної діяльності підприємства. *Управління розвитком*. 2014. 8 (171). С. 130–132.
11. Вишнеvsька О. М., Двойнісюк Т. В., Шигида С. В. Особливості логістичних систем сільськогосподарських підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки* (Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського). 2015. Вип. 7. С. 106–109.
12. Krykavskyy Y., Fihun N. Struktura zarządzania logistyki dyskrucji w warunkach sytuacji kryzysowych. *Przedsiębiorczość i zarządzanie: Między teorią i praktyką zarządzania. Dokonania, dylematy, inspiracje*. Łódź – Warszawa, 2016. P. 301–303.
13. Сумець О. М. Логістична діяльність підприємств олійно-жирової галузі та оцінка її ефективності: автореф. дис.... д-ра екон. наук. Київ, 2016.
14. Жалдак Г. П., Дем'ян А. Л. Шляхи удосконалення логістичної діяльності підприємства. URL: <file:///C:/Users/admin/Desktop/%D0%A1%D0%90%D0%A8%D0%90%D0%9B%D1%96%D1%82.%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%B0/201230-449966-1-PB.pdf>
15. Луценко І. Концептуальні засади та функції логістики. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2003. № 4. С. 29–34.
16. Чернописька Н. В. Методичні підходи оцінювання логістичної діяльності підприємства. URL: http://vlp.com.ua/files/38_4.pdf
17. Міщук І. Формування систем логістики у підприємствах кооперативної торгівлі. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Логістика. 2008. № 633. С. 451–457.
18. Міщук І. П. Система логістики торговельного підприємства: напрями та інструменти інноваційного розвитку. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2011. № 6, т. 2. С. 182–187.
19. Клімова І. Г. Проблеми та передумови використання логістики в Україні. *Держава та регіони*. 2016. № 3. С. 143–147.
20. Федькович І. В. Удосконалення логістичної діяльності на підприємстві. *Економіка та держава*. 2018. № 1. С. 111–113.
21. Тюріна Н. М., Назарчук Т. В., Карвацка Н. С., Шкодїна О. С. Управління логістичними процесами на промислових підприємствах. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2018. № 5, т. 1. С. 161–169.
22. Сумець О. М. Специфічні особливості управління логістичною діяльністю на виробничих підприємствах. *Логистика: проблемы и решения*. 2018. № 4 (77), июль-август. С. 36–43.
23. Вострякова В. І. «Зелена» логістика аграрного сектору як складова екологічної, енергетичної та продовольчої безпеки держави. *Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки*. Вінниця, 2014. № 2. С. 145–152.
24. Аулін В. В., Великодний Д. О., Дьяченко В. О. Оптимізація і управління ресурсами в транспортно-логістичній системі АПК. *Наукові нотатки: міжвуз. зб.* Луцьк, 2018. Вип. 62. С. 8–11.
25. Коев О., Яценко К. Теоретичне обґрунтування пріоритетних напрямів логістичної діяльності в аграрному секторі. *Студентський науковий вісник (МНАУ). Економічні науки*. 2019. Вип. 1 (18), ч. 1. С. 17–21.
26. П'ять основних технологій для цифрової трансформації в логістиці. URL: <https://www.everest.ua/ai-platform/ai-business/p-yat-kljuhovih-tehnologij-dlya-cifrovoi-transformacii-vlogistici/>
27. Коломицева О. В., Яковенко В. С. Моделювання процесів оптимального управління логістичними розподільчими системами. *БізнесІнформ*. 2012. № 7. С. 18–21.

References

1. Skurikhin, V. I., Zabrodskiy, V. A., Kopejchenko, Yu. V. (1984), *Design of adaptive production management systems [Proyektirovaniye sistem adaptivnogo upravleniya proizvodstvom]*, Vyscha shkola, Kharkov, 208 p. [in Russian].
2. Krykavskiy, Ye. V. (2006), *Logistics. Fundamentals of theory: a textbook, 2nd ed., suppl. and revised [Lohistyka. Osnovy teorii: pidruchnyk. 2-e vyd., dop. i pererob.]*, Nats. un-t "L'vivs'ka politekhnika" (Inform.-vyd. tsentr "INTELEKT+" In-t pisliadypl. osvity), "Intelekt-Zakhid", L'viv, 456 p. [in Ukrainian].
3. Sumets, A. M. (2008), *Logistics: Theory, situations, practical tasks: a textbook [Logistika: teoriya. situatsii. prakticheskiye zadaniya: ucheb. posobiye]*, Khaj-Tek Press, Kyiv, p. 36. [in Ukrainian].
4. Tiurina, N. M., Hoj, I. V., Babij, I. V. (2015), *Logistics: a textbook [Lohistyka: navch. posib.]*, Tsentr uchb. lit., Kyiv, 392 p. [in Ukrainian].
5. Stok, J. R., Lambert, D. M. (2005), *Strategic logistics management [Strategicheskoye upravleniye logistikoy]*, INFRA-M, Moscow, 797 p. [in Russian].
6. Uoters, D. (2003), *Logistics. Supply chain management [Logistika. Upravleniye tsepyu postavok]*. YuNITI-DANA, Moscow, 503 p. [in Russian].
7. Dybskaia, V. V., Zajtsev, E. I., Sergeev, V. I., Sterligova, A. N. (2008), *Logistics: a textbook [Logistika: uchebnik]*, V. I. Sergeeva (Ed.), Eksmo, Moscow, 944 p. [in Russian].
8. Konischeva, N. J., Trushkina, N. V. (2005), "Management by logistics activities of industrial enterprises" ["Upravlinnia lohistrychnoiu diialnistiu promyslovykh pidpriemstv"], *Ekonomika promyslovosti*, No. 1 (27), pp. 114-123. [in Ukrainian].
9. Velychko, O. P. (2012), "Logistical support of agricultural production of large agricultural companies" ["Lohistrychne zabezpechennia silskohospodarskoho vyrobnytstva velykykh ahramnykh kompanii"], *Visnyk Chernihivskoho derzhavnogo tekhnolohichnogo universytetu*, No. 1 (56), pp. 118-123. [in Ukrainian].
10. Bodenchuk, O. V. (2014), "Theoretical aspects of logistics activities of the enterprise" ["Teoretychni aspekty lohistrychnoi diialnosti pidpriemstva"], *Upravlinnia rozvytkom*, 8 (171), pp. 130-132. [in Ukrainian].
11. Vyshnevs'ka, O. M., Dvojnisiuk, T. V., Shyhyda, S. V. (2015), "Features of logistics systems of agricultural enterprises" ["Osoblyvosti lohistrychnykh system silskohospodarskykh pidpriemstv"], *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky* (Mykolaiv national university named by V.O. Sukhomlyns'kyy, iss. 7, pp. 106-109. [in Ukrainian].
12. Krykavskyy Y., Fihun N. (2016), *Struktura zarzadzania logistyky dyskrybucji w warunkach sytuacji kryzysowych. Przedsiębiorczość i zarządzanie: Między teorią i praktyką zarządzania. Dokonania, dylematy, inspiracje*, Łódź – Warszawa, pp. 301-303. [in Polish].
13. Sumets', O. M. (2016), *Logistic activity of oil and fat enterprises and evaluation of its efficiency: Author's thesis [Lohistrychna diialnist pidpriemstv oliino-zhyrovoi haluzi ta otsinka yii efektyvnosti: avtoref. dys.... d-ra ekon. nauk]*, Kyiv. [in Ukrainian].
14. Zhaldak, H. P., Dem'ian, A. L., "Ways to improve the logistics of the enterprise" ["Shliakhy udoskonalennia lohistrychnoi diialnosti pidpriemstva"], available at: <file:///Ts:/Users/admin/Desktop/%D0%A1%D0%90%D0%A8%D0%90%D0%9B%D1%96%D1%82.%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%B0/201230-449966-1-PB.pdf>
15. Lutsenko, I. (2003), "Conceptual principles and functions of logistics" ["Kontseptualni zasady ta funktsii lohistryky"], *Visnyk Kyivs'koho natsionalnoho torhovel'no-ekonomichnogo universytetu*, No. 4, pp. 29-34. [in Ukrainian].
16. Chornopys'ka, N. V. "Methodical approaches to evaluating logistics activities of the enterprise" ["Metodychni pidkhody otsiniuvannia lohistrychnoi diialnosti pidpriemstva"], available at: http://vlp.tsom.ua/files/38_4.pdf
17. Mischuk, I. (2008), "Formation of logistics systems in cooperative trade enterprises" ["Formuvannia system lohistryky u pidpriemstvakh kooperatyvnoi torhivli"], *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhnika". Lohistyka*, No. 633, pp. 451-457. [in Ukrainian].
18. Mischuk, I. P. (2011) "Logistics system of a commercial enterprise: directions and tools of innovative development" ["Systema lohistryky torhovel'nogo pidpriemstva: napriamy ta instrumenty innovatsiinoho rozvytku"], *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. Ekonomichni nauky*, No. 6, vol. 2. p. 182-187. [in Ukrainian].
19. Klimova, I. H. (2016), "Problems and prerequisites for the use of logistics in Ukraine" ["Problemy ta peredumovy vykorystannia lohistryky v Ukraini"], *Derzhava ta rehiony*, No. 3, pp. 143-147. [in Ukrainian].
20. Fed'kovych, I. V. (2018), "Improvement of logistics activities at the enterprise" ["Udoskonalennia lohistrychnoi diialnosti na pidpriemstvi"], *Ekonomika ta derzhava*, No. 1, pp. 111-113. [in Ukrainian].
21. Tiurina, N. M., Nazarchuk, T. V., Karvatska, N. S., Shkodina, O. S. (2018), "Management by logistics processes at industrial enterprises" ["Upravlinnia lohistrychnymy protsesamy na promyslovykh pidpriemstvakh"], *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. Ekonomichni nauky*, No. 5, vol. 1, pp. 161-169. [in Ukrainian].
22. Sumets', O. M. (2018), "Specific features of logistics management at industrial enterprises" ["Spetsyfichni osoblyvosti upravlinnia lohistrychnoiu diialnistiu na vyrobnychkykh pidpriemstvakh"], *Logistika: problemy i resheniya*, No. 4 (77), pp. 36-43. [in Ukrainian].

23. Vostriakova, V. I. (2014), "Green" logistics of agricultural sector as a component of environmental, energy and food security of the state" ["Zelena" lohistyka ahrarnoho sektoru yak skladova ekolohichnoi, enerhetychnoi ta prodovolchoi bezpeky derzhavy"], *Zbirnyk naukovykh prats' VNAU. Seriya: Ekonomichni nauky*, Vinnytsia, No. 2, pp. 145-152. [in Ukrainian].
24. Aulin, V. V., Velykodnyj, D. O., D'iachenko, V. O. (2018), "Optimization and management of resources in the transport and logistics system of agriculture" ["Optymizatsiia i upravlinnia resursamy v transportno-lohistrychnii systemi APK"], *Naukovi notatky: interuniversity col.*, Luts'k, iss. 62, pp. 8-11. [in Ukrainian].
25. Koiev, O., Yatsenko, K. (2019), "Theoretical substantiation of priority areas of logistics in agricultural sector" ["Teoretychne obruntuvannya priorytetnykh napriamiv lohistrychnoi diialnosti v ahrarnomu sektori"], *Students'kyj naukovyj visnyk (MNAU). Ekonomichni nauky*, iss. 1 (18), part. 1, pp. 17-21. [in Ukrainian].
26. "Five basic technologies for digital transformation in logistics", available at: <https://vvv.everest.ua/ai-platform/ai-business/p-iat-kliuchovih-tehnologij-dlia-tsifrovoi-transformatsii-vlogistitsi/>
27. Kolomytseva, O. V., Yakovenko, V. S. (2012), "Modeling of processes of optimal management by distribution logistics systems" ["Modeliuvannya protsesiv optymalnoho upravlinnia lohistrychnymy rozpodilchymy systemamy"], *BiznesInform*, No. 7, pp. 18-21. [in Ukrainian].

O. L. Kolyadenko

THEORETICAL FUNDAMENTALS OF LOGISTICS ACTIVITIES OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Changes in modern world economic environment lead to the fact that, studied by science and approved as postulates, concepts and categories acquire new meaning, require new theoretical study and definition. Logistics and all related terminology are this category. The article aims to analyze theoretical research of Ukrainian and foreign scientists on the definitions of "logistics activities", "logistics activities of enterprises", and one of its sectoral varieties – logistics activities of agricultural enterprises in chronological order and give its own vision of these concepts. The main research methods include analytical, monographic ones, etc., the result of the study consists in conducted analysis of scientific achievements of economists and formation of the author's estimation of these definitions. Scientific article, unlike others, allows to track changes in the views of scientists over time and the process of forming their modern vision of certain categories and concepts of logistics activity and its development in Ukrainian science during its transition to completely new living conditions, the main of which consist in digitization of economy and its inclusion in the processes of globalization.

Having conducted such a study of logistics activities of enterprises, including agro-industrial complex, in chronological order, we have determined that in different economic periods, due to different reasons and factors influencing both the economy and logistics, there was a different pace and conditions of development of these concepts, which, ultimately led to a modern vision of these categories and terms. According to the results of the study, the own vision of the essence of the logistics activities of the enterprise is proposed. It is determined that the result of the logistics activities, in our opinion, is a logistics service; and since logistics is the integration of some primary activities, the logistics service may be a symbiosis of different services, which reflects the degree of achievement of the purpose of the activity, namely the result of logistics is a set of services for moving and placing goods and/or people. The prospect of further research in this area is a more detailed consideration of the components of logistics activities, including agro-logistics activities, and methods for assessing its optimization and efficiency in modern economic relations.

Key words: *logistics, development of logistics, logistics activities, logistics activities of enterprises, agrologistic activities, directions of improvement of enterprises logistics activities.*

Стаття надійшла до редакції 21.08.2020

DOI 10.24025/2306-4420.0.58.2020.213382

Коляденко О. Л., аспірант, Черкаський державний технологічний університет
e-mail: kolyadenkosv@ukr.net

Kolyadenko O. L., postgraduate, Cherkasy State Technological University